

INDOEVROPANÉ, LINGVISTIKA A HLEDÁNÍ PRAVLASTI
ONDŘEJ ŠEFČÍK, ÚSTAV JAZYKOVĚDY A BALTISTIKY FF MU

CÍLE A METODY INDOEVROPSKÉ SROVNÁVACÍ LINGVISTIKY

Dřívější a paralelní teorie o příbuznosti jazyků Evropy a Indie (Leibnitz, W.: *Dissertation sur l'origine des langues*. 1710 – tzv. skytsko-keltská teorie).

Rozpoznání příbuznosti indoevropských jazyků: W. Jones 1776: *The Sanscrit language, whatever be its antiquity, is of a wonderful structure; more perfect than the Greek, more copious than the Latin, and more exquisitely refined than either, yet bearing to both of them a stronger affinity, both in the roots of verbs and the forms of grammar, than could possibly have been produced by accident; so strong indeed, that no philologist could examine them all three, without believing them to have sprung from some common source, which, perhaps, no longer exists; there is a similar reason, though not quite so forcible, for supposing that both the Gothic and the Celtic, though blended with a very different idiom, had the same origin with the Sanscrit; and the old Persian might be added to the same* (Jones, W.: *On Hindus Asiatick Researches* 1,1778, 415-432).

Rasmus Rask zastával tzv. thráckou teorii (1818).

Friedrich Schlegel *Über die Sprache und Weisheit der Indier*, Mohr und Zimmer, Heidelberg 1808 – romantická kniha, zabývající se gramatikou i slovníkem, odvozující jazyky ze sanskrtu.

První skutečná komparativní gramatika: Franz Bopp *Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache*, Frankfurt/M. Andränschen Buchhandlung 1816 – důraz na srovnání kořenů, derivačních a flektivních elementů – indoevropské jazyky pocházejí z jednoho prajazyka.

Indoeuropeistika nachází mezi jazyky souvislost na základě tzv. responzí, pak rekonstruuje tvar, na nich založený, přičemž nachází tzv. hláskové zákony.

August Schleicher: indoevropská bajka (1868):

Avis akvāsas ka

Avis, jasmin varnā na ā ast, dadarka akvams, tam, vāgham garum vaghantam, tam, bhāram magham, tam, manum āku bharantam. Avis akvabhjams ā vavakat: kard aghnutai mai vidanti manum akvams agantam. Akvāsas ā vavakant: krudhi avai, kard aghnutai vividvant-svas: manus patis varnām avisāms karnauti svabhjam gharmam vastram avibhjams ka varnā na asti. Tat kukruvants avis agram ā bhugat.

Mladogramamntikové – důraz na hláskové zákony

Strukturalisté – systematický vhled

REKONSTRUKCE INDOEVROPSKÉHO PRAJAZYKA

FONOLOGIE:

1. Konsonanty

1.1. Okluzívy

- **p*: stsl. *пѣтъ*, lit. *penki*, sti. *pañca-*, av. *panča*, ř. *πέντε*, gót. *fimf* ‘5’; stsl. *пѣтъ* ‘way’, prus. *pintis*, sti. *pánthāḥ*, av. *pantā*, ‘cesta’, ř. *πόντος* ‘moře’, lat. *pons* ‘hat’, ‘most’, gót. *finþan* ‘hledat (cestu)’;
- **t*: stsl. *трије*, lit. *trỹs*, sti. *tráyah*, ř. *τρεις*, gót. *þreis*, velš. *tri*, ‘3’; stsl. *ты*, lit. *tù*, sti. *t(u)vám*, ž. dor. *τό*, lat. *tū*, gót. *þu*, velš. *ti* ‘ty’;
- **k*: stsl. *крьнъ*, lit. *kraũjas* ‘krev’, sti. *kravĩs-* ‘syrové maso’, ř. *κρέας* ‘syrové maso’, lat. *cruor* ‘čerstvá krev’, stsev. *hrār* ‘syrový’, velš. *crau* ‘krev’;
- **k^h*: stsl. *četyre*, lit. *keturi*, sti. *catūr-*, ř. *τέσσαρες*, att. *τέτταρες*, bœot. *πέτταρες*, lat. *quattuor*, gót. *fidwōr*, ‘4’; stsl. *къ(то)*, *ць(то)*, lit. *kàs*, sti. *kāḥ*, ř. *τέο* (gen.), lat. *quī*, *quod*, gót. *hvas* ‘kdo’;
- **k̄*: stsl. *сто*, lit. *šim̄tas*, sti. *śatám*, ř. *ἑκατόν*, lat. *centum*, gót. *hund* ‘100’; stsl. *сръдъце*, lit. *širdis*, ř. *καρδίᾱ*, lat. *cor*, gót. *hairto* ‘srdce’.
- **b*: stsl. *болъѣѣ* ‘větší’, sti. *bála-* ‘síla’, ř. *βέλτερος*, *βελτίων* ‘lepší’, lat. *dēbilis* ‘slabý’;
- **d*: stsl. *десѣтъ*, lit. *dešim̄tas*, sti. *dása*, ř. *δέκα*, lat. *decem*, gót. *taihun*, velš. *deg* ‘10’; stsl. *видѣти*, lit. *pavydėti*, sti. *avidat* ‘nalezl’, *véda* ‘ví’, ř. *οἶδα* ‘ví’, lat. *videō*, gót. *witan* ‘vidět’;
- **g*: stsl. *стогъ* ‘stoh’, ř. *στέγω* ‘krýt’, lat. *tegō* ‘krýt’, stsev. *þekja* ‘krýt’;
- **g^h*: stsl. *жънъ*, lit. *gỹvas*, sti. *jĩvā-*, ř. *βίος*, lat. *vĩvus*, stsev. *kvikr* ‘živý’; stsl. *жена*, prus. *genna*, sti. *jāni-*, *gnā-*, ř. *γυνή*, gót. *qino* ‘woman’;
- **ǵ*: stsl. *знати*, lit. *žinóti*, sti. *jānāti*, ř. *γινώσκω*, lat. *gnōscō*, gót. *kunnan* ‘znát’; strus. *m̄lzu*, *m̄lēsti*, lit. *mélžu*, *m̄lsti* ‘dojit’, ř. *ἀμέλω*, lat. *mulgō*, sthn. *milchu*, *melchan* ‘dojit’.
- **b^h*: stsl. *братъ*, lit. *bro(terē)lis*, sti. *bhrátar-*, av. *brātar-* ‘bratr’, ř. *φρᾶτήρ* ‘člen frátrie’, lat. *frāter*, gót. *brōþar*, velš. *brawd* ‘bratr’; stsl. *небо*, lit. *debesis* ‘nebe’, sti. *nábhas-* ‘oblak, obloha’, av. *nabah-* ‘oblak, obloha’, ř. *νέφος* ‘mrak, mlha’, lat. *nēbula* ‘opar, mlha’, sthn. *nebul* ‘mlha’, velš. *nef* ‘nebe’;
- **d^h*: stsl. *медъ* ‘med, medovina’, lit. *medūs* ‘med’, sti. *mádhu-* ‘medovina’, av. *maðu-* ‘kvašený mošt’, ř. *μέθυ* ‘réva’, sthn. *metu*, velš. *medd* ‘medovina’; stsl. *дымъ*, lit. *dūmai* ‘kouř’, sti. *dhūmā-* ‘kouř, pára’, ř. *θῦμός* ‘dech, kouř’, lat. *fumāre* ‘kouřit’;
- **g^h*: stsl. *мъгла*, lit. *m̄igla* ‘mlha’, sti. *mégħa-*, av. *maēga-* ‘mrak’, ř. *ὀμίχλη* ‘mrak, mlha’, stsev. *mistr* ‘zataženo’;

*g^{uh}: stsl. *ženq*, *gʷnati* ‘hnát’, lit. *genù*, *giñti* ‘pohánět’, sti. *hánti* ‘zabít’, ř. *θεινω* ‘tlouci’, lat. *dē-fendō* ‘odrážet’, stsev. *guðr* ‘boj’; stsl. *gorěti*, *grěti* ‘hořet’, lit. *gāras* ‘pára’, sti. *hāras-* ‘oharky’, ř. *θέρος* ‘letní čas, sklizeň’, lat. *formus* ‘teplý’;

*g^h: stsl. *zima*, lit. *žiemà*, sti. *hemantá-*, av. *ziiqm*, ř. *χειμα*, lat. *hiems* ‘zima’; stsl. *lizati*, lit. *liēžti*, sti. *rédhi*, *lédhi*, ml.av. *raērizaiite*, ř. *λείγω*, lat. *lingō*, tót. *bi-laigōn* ‘lízat’.

1.2 Frikativa

*s: stsl. *stati*, lit. *stoti*, sti. *sthita-*, ř. *στατος*, lat. *stō*, sthn. *stān* ‘stát’; stsl. *sedmъ*, lit. *septyni*, sti. *sapta-*, ř. *έπτα-*, lat. *septem*, gót. *sibun* ‘7’;

1.3 nazály

*n: stsl. *novъ*, lit. *naujas*, sti. *nava-*, ř. *νέος*, lat. *novus*, gót. *niujis* ‘nový’; stsl. *ne*, lit. *ne*, sti. *na-*, lat. *nōn*, *nē*, gót. *ni* ‘ne’;

*m: stsl. *medъ* ‘med, medovina’, lit. *medùs* ‘med’, sti. *mádhu-* ‘medovina’, av. *maðu-* ‘kvašený mošt’, ř. *μέθυ* ‘réva’, sthn. *metu*, velš. *medd* ‘medovina’; stsl. *dymъ*, lit. *dūmai* ‘kouř’, sti. *dhūmá-* ‘kouř, pára’, ř. *θῦμός* ‘dech, kouř’, lat. *fumāre* ‘kouřit’;

+ vokalické nazály *ŋ, *ŋ

1.4 sonanty

*j: stsl. *junъ*, lit. *jaunas*, sti. *yuvan-*, lat. *iuvenis*, gót. *jungs* ‘mladý’; psł. **jъgo*, lit. *jungas*, sti. *yuga-*, ř. *ζυγον*, lat. *iugum*, gót. *juk* ‘jho’;

*y: stsl. *vezq*, lit. *vežti*, sti. *vahati*, ř. *οχεω*, lat. *vehō*, sthn. *ga-wigan* ‘vést’; ; stsl. *viděti*, lit. *pavydėti*, sti. *avidat* ‘nalezl’, *vėda* ‘ví’, ř. *οἶδα* ‘ví’, lat. *videō*, gót. *witan* ‘vidět’;

*r: stsl. *rъdrъ*, lit. *raudas*, sti. *rudhira-*, ř. *ερυθρος*, lat. *ruber*, gót. *ráuPs* ‘červený’; stsl. *dvъri*, lit. *durys*, sti. *dvar-*, ř. *θυρα*, lat. *forēs*, gót. *daúr* ‘dveře’;

*l: stsl. *plъnъ*, lit. *pilnas*, sti. *pūrṇa-*, lat. *plēnus*, gót. *fulls* ‘plný’; stsl. *lъgъkъ*, lit. *lenghvas*, sti. *laghu-*, ř. *ελαχος*, lat. *levis*, gót. *leihts* ‘lehký’;

+ vokalické sonanty *r, *l

2 vokály

*a: stsl. *osъ* lit. *ašis*, sti. *akṣa-*, ř. *αξον*, lat. *axis*, sthn. *ahsa* ‘osa’;

*e: stsl. *sedmъ*, lit. *septyni*, sti. *sapta-*, ř. *έπτα-*, lat. *septem*, gót. *sibun* ‘7’; stsl. *četyre*, lit. *keturi*, sti. *catur-*, ř. *hom. τέσσαρες*, att. *τέτταρες*, bæot. *πέτταρες*, lat. *quattuor*, gót. *fīdwōr*, ‘4’;

*o: stsl. *kъ(to)*, *čъ(to)*, lit. *kàs*, sti. *káh*, ř. *hom. τέο* (gen.), lat. *quī*, *quod*, gót. *hvas* ‘kdo’; stsl. *oko*, lit. *akis*, sti. *akṣi-*, ř. *οσσε*, lat. *oculus*;

*i: stsl. *vdova*, stí. *vidhavā*, lat. *vidua*, gót. *widuwō* ‘vdova’; stsl. *овца*, lit. *avis*, stí. *avi-*, ř.

$\alpha(w)\iota\varsigma$, lat. *ovis*, angl. *ewe*, stir. *oī*, tochB *āu* ‘ovce’;

*u: psl. **jьgo*, lit. *jungas*, stí. *yuga-*, ř. $\zeta\upsilon\gamma\omicron\nu$, lat. *iugum*, gót. *juk* ‘jho’; stsl. *рудръ*, lit. *raudas*, stí. *rudhira-*, ř. $\epsilon\rho\upsilon\theta\rho\varsigma$, lat. *ruber*, gót. *ráuþs* ‘červený’;

+ dlouhé vokály **ā*, **ē*, **ō*, **ī*, **ū*

2.1 tzv. laryngály *H₁, *H₂, *H₃

stí.	ř.	ide. klasická	ide.laryngální
<i>da-dhā-mi</i> ~ (<i>d</i>) <i>hita-</i>	$\tau\iota-\theta\eta\text{-}\mu\iota \sim \theta\epsilon\text{-}\sigma\iota\varsigma$	<i>di-dhē-mi</i> ~ <i>dhə-to-</i>	<i>di-dheH₁-mi</i> ~ <i>dhH₁-to-</i>
<i>ti-sthā-mi</i> ~ <i>sthita-</i>	$\iota\text{-}\sigma\tau\bar{\alpha}\text{-}\mu\iota \sim \sigma\tau\alpha\text{-}\sigma\iota\varsigma$	<i>sti-sthā-mi</i> ~ <i>sthə-to-</i>	<i>sti-stheH₂-mi</i> ~ <i>sthH₂-to-</i>
<i>da-dā-mi</i> ~ <i>dīta-</i>	$\delta\iota\text{-}\delta\omega\text{-}\mu\iota \sim \delta\omicron\text{-}\sigma\iota\varsigma$	<i>di-dō-mi</i> ~ <i>də-to-</i>	<i>di-doH₃-mi</i> ~ <i>dH₃-to-</i>

MORFOLOGIE:

1. jmenná flexe

singulár		
	atematické	tematické
nominativ	* <i>d̥jeu-s</i>	* <i>u̯lk^u-os</i>
vokatív	* <i>d̥jeu-0</i>	* <i>u̯lk^u-e</i>
akuzativ	* <i>d̥jē-m</i>	* <i>u̯lk^u-om</i>
genitiv	* <i>d̥j̥u-os</i>	* <i>u̯lk^u-os</i>
dativ	* <i>d̥jeu-ei</i>	* <i>u̯lk^u-ōi</i>
lokativ	* <i>d̥jeu-i</i>	* <i>u̯lk^u-ei</i>
instrumentál	* <i>d̥jeu-ō</i>	* <i>u̯lk^u-ē</i>
ablativ	= genitiv	* <i>u̯lk^u-ōd</i>
plurál		
nominativ	* <i>d̥jeu-es</i>	* <i>u̯lk^u-ōs</i>
vokatív	= nominativ	= nominativ
akuzativ	* <i>d̥jē-ṃs</i>	* <i>u̯lk^u-oms</i>
genitiv	* <i>d̥j̥eṃ-om</i>	* <i>u̯lk^u-ōm</i>
dativ	* <i>d̥jeu-b^hei</i>	* <i>u̯lk^u-b^hois</i>
lokativ	* <i>d̥jeu-su</i>	* <i>u̯lk^u-oisu</i>
instrumentál	* <i>d̥jeu-b^hi(s)</i>	* <i>u̯lk^u-ōis</i>
ablativ	= dativ	= dativ

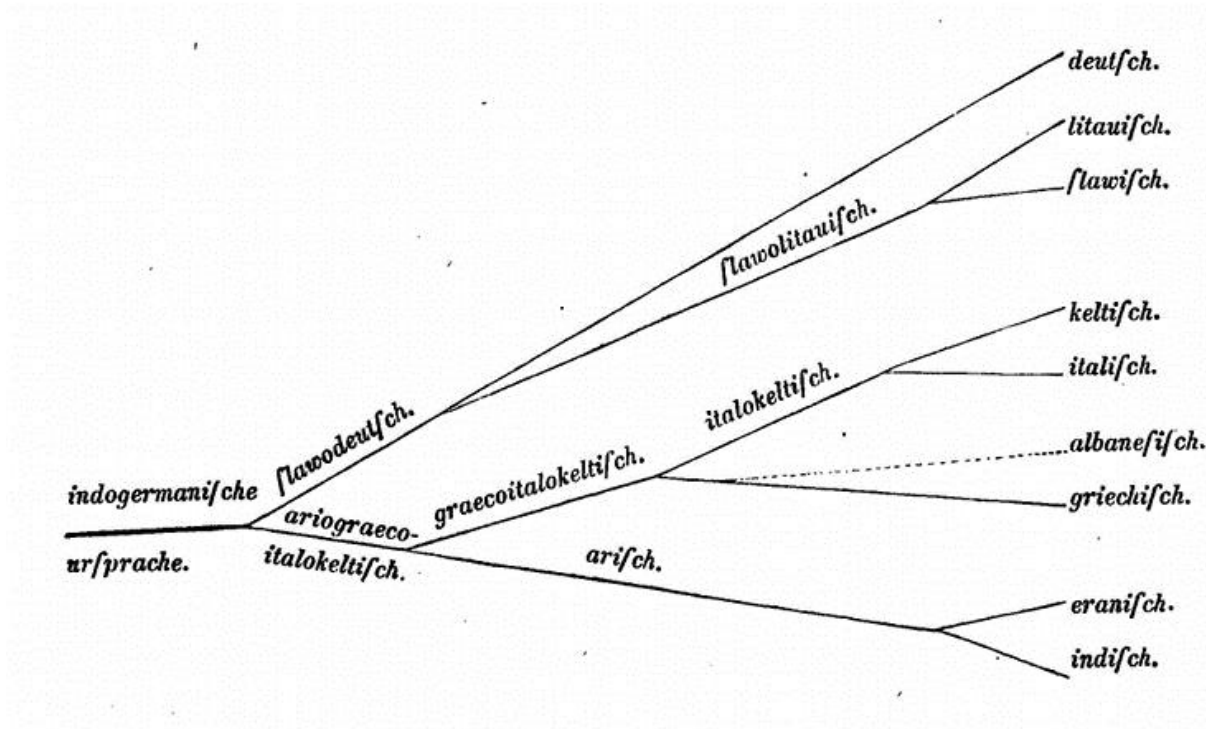
2. slovesná flexe

atematický aorist		
	singulár	plurál
1. osoba	<i>*e-deik-s-m</i>	<i>*e-deik-s-men</i>
2. osoba	<i>*e-deik-s-(s)</i>	<i>*e-deik-s-te</i>
3. osoba	<i>*e-deik-s-t</i>	<i>*e-deik-s-nt</i>
tematický prézens		
	singulár	plurál
1. osoba	<i>*b^her-ō</i>	<i>*b^her-ō-me</i>
2. osoba	<i>*b^her-e-si</i>	<i>*b^her-e-te</i>
3. osoba	<i>*b^her-e-ti</i>	<i>*b^her-o-nti</i>

ROZPOZNÁNÍ A ZNÁZORNĚNÍ JAZYKOVÉ PŘÍBUZNOSTI

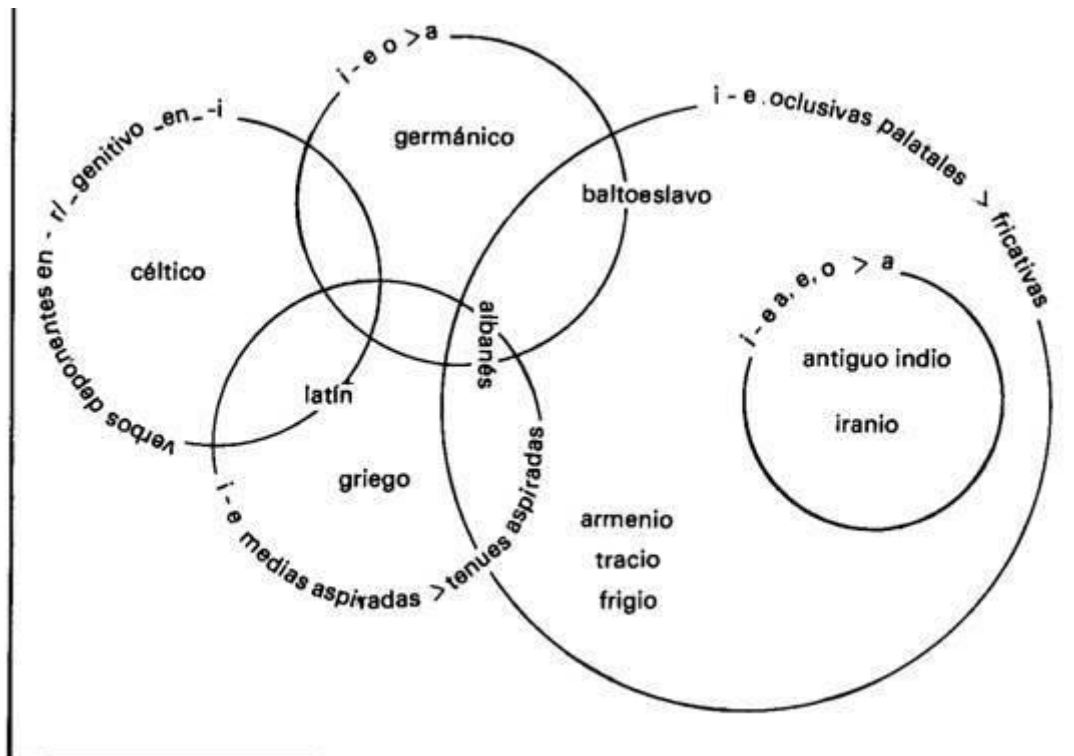
V zásadě se poměr příbuznosti vyjadřuje dvěma hlavními způsoby:

1 Stromový graf (Stammbautheorie – August Schleicher)

2 Mapa izoglos (Wellentheorie – Johannes Schmidt)

Die Verwandtschaftsverhältnisse der indogermanischen Sprachen, H. Böhlau, Weimar 1872):

LINGVISTICKÁ CHRONOLOGIE

Absolutní:

1. Vnější kontakty (přejímky)
2. Archeologická/historická

Relativní:

1. Vnitřní posloupnost procesů

Např.:

z řady stsl. *četyre*, lit. *keturì*, sti. *catur-*, ř. hom. τέσσαρες, att. τέτταρες, bœot. πέτταρες, lat. *quattuor*, gót. *fidwōr*, '4' plyne:

1. že se nejdříve rozdělily jazyky kentumové (ř. hom. τέσσαρες, lat. *quattuor*, gót. *fidwōr*) a satemové (stsl. *četyre*, lit. *keturì*, sti. *catur-*)
2. následně v slovanštině a indo-íránských jazycích došlo v palatalizaci velár (stsl. *četyre*, sti. *catur-*), ke které nedošlo v baltských jazycích (lit. *keturì*)
3. V indoíránských jazycích splynuly pravé vokály do jednoho (sti. *catur-*)

2. Relativní vzájemná příbuznost
3. Glottochronologie

Swadesh (1952 a 1955), Swadeshův list , původně počítal s konstantním vývojem jao C14, to napadnuto rychle a úspěšně, dnes na Bayezově metodě, Bouckaert et al 2012, ve skutečnosti autory Atkinson and Gray

ODTUD JEŠTĚ NEDEĚLAT

HLEDÁNÍ PRAVLASTI

1. fáze (19. st. – 40. léta 20. století)

- ❖ Leibnitz, W.: *Dissertation sur l'origine des langues*. 1710 – tzv. skytsko-keltská teorie).
- ❖ Jones, W. 1776 („patrně již neexistuje“)
- ❖ Rasmus Rask zastával tzv. thráckou teorii (1818).
- ❖ Pictet – Baktrie, Hindukúš
- ❖ Schleicher – cca totéž, podobně Justi, Monier-Williams, Lenormant
- ❖ Brunnhofer (1885): Arménie
- ❖ Fick () turánské stepi
- ❖ Hommel 1879 (poblíž Semitů)
- ❖ Lososový argument – Otto Schrader (1883) – losos žije jen v řekách tekoucích do Atlantiku
- ❖ Schmidt (1890): poblíž Babylonu
- ❖ Benfey, Whitney a další viděli pravlast ve střední Evropě

- ❖ Hoops: bukový argument (buk roste jen ve střední Evropě)

- ❖ **lakso-*: sthn. *lahs*, lit. *lašis*, č. *losos* „losos (*Salmo salar*)“, toch. *laks* „pstruh“, sti. *lākṣā* „červená barva“, *lakṣá-* „bezpočet“, ovšem snadno mohlo jít o *Salmo trutta*, žijící v přítocích Černého moře (Thieme 1953). Pstruh < psl. *pbrstrb* „barevný“
- ❖ Feist 1913

„rasová věda“

- ❖ De Gobineau (1855) Árijci jako zakladatelé vše civilizací
- ❖ Charles Morris (1888): moderní Árjové ztratili svou rasu, zdegenerovali míšením ras
- ❖ Isaac Taylor (1898): *Origin of the Aryans*: rozchod z filologií, která rasová zkoumání jen ztěžuje
- ❖ Kossinna: Slované, Keltové, Řekové a Italikové ztratili svou čistou rasu, ta zachována jen u Nordiků, tj. Germánů, ztotožňuje Indoevropany s kulturou se šňůrovou keramikou.

- ❖ Max Müller (1887): „není árijská rasa a krev, oči ani vlasy, ale jazyky, stejně jako není dolichocefalický slovník či brachycefalická gramatika“
- ❖ Steward Chamberlain *The foundations of the 19th century* (1912) upřednostňuje výraz teutonický
- ❖ Joseph Pomeroy Widney (1907): *Race life of the Aryan People*: na rasu má vliv klima
- ❖ Madison Grant 1916 *The passing of great race* jen Nordici mají rasovou kvalitu
- ❖ V. Gordon Childe 1926: *The Aryans* (árijci tvůrci pravého pokroku), fyzicky i jazykem převyšující ostatní rasy, které si podmaňují, stepního původu
- ❖ Hermann Hirt (1937) pravlast viděl v severní Evropě (cca rozsah germánského osídlení)

Mezifáze (50. – 70. léta 20. století)

Nehledání pravlasti

- ❖ Gimbutas 1956: Kurgani vs. „stará Evropa“
- ❖ Riane Eisler (1987): *The chalice and the blade*

2. fáze (70. léta 20. století – současnost)

Anatolská pravlast

- ❖ Renfrew 1987: anatolská pravlast, spojuje s šířením zemědělství, difúzní šíření
- ❖ Bernal (1987, 1991, 2007): anatolská pravlast

Stepní pravlast

- ❖ Mallory 1989
- ❖ David Anthony 2007
- ❖ Kuzmina 2007

STEPNÍ TEORIE – STAV ZNALOSTÍ

Formování indoevropských jazyků a „indoevropského kontinua“ v pontských stepích je záležitostí přibližně let -4500 až -2500. I v tomto „jednotném“ období je nutné předpokládat jazykový vývoj a dialektové rozdíly, které se nakonec projevily při „rozchodu“.

Stepní pontická zóna byla na severu v kontaktu s protouralskými populacemi, na jihovýchodě s tzv. Starou Evropou, na jihovýchodě s kavkazskými jazyky.

Obrázek 1 (Anthony 2007: 139) Příchod neolitu do Evropy:

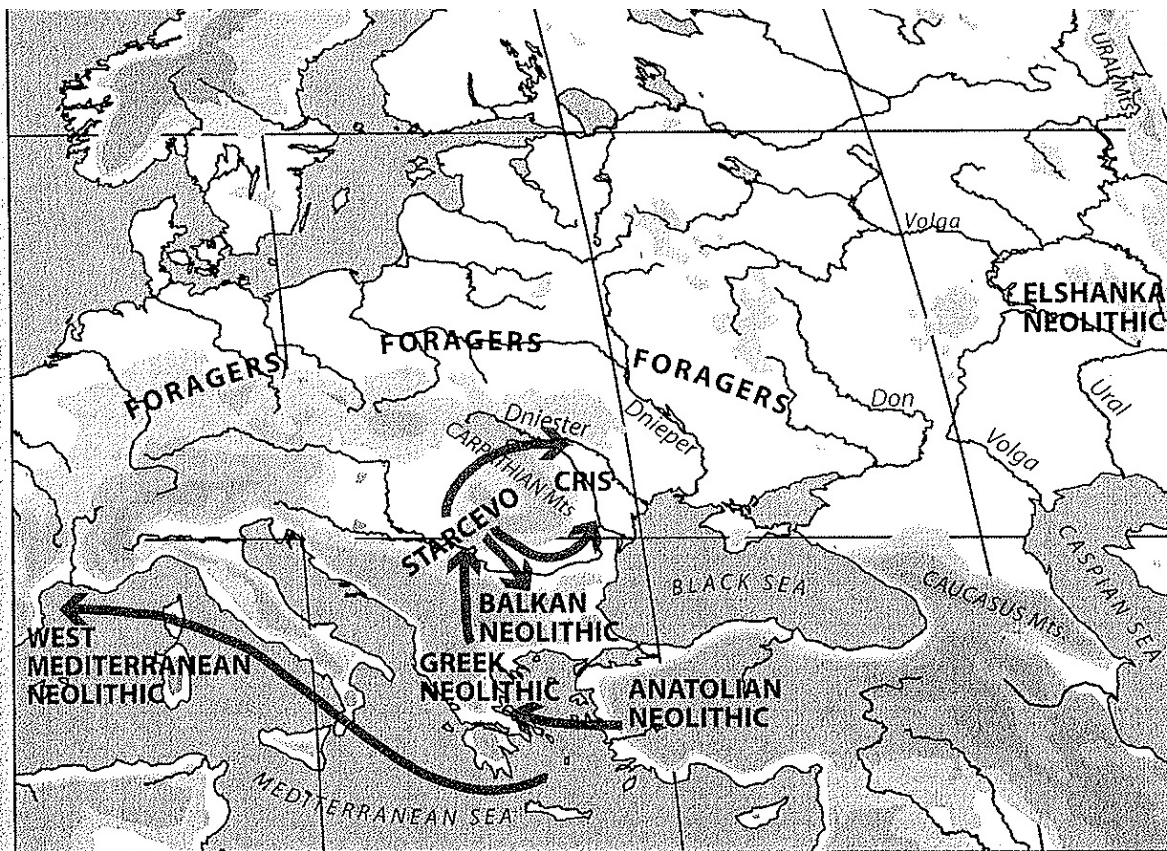

Figure 8.1 The migrations of pioneer farmers into Greece and across Europe between 6500 and 5500 BCE, including the colonization of the eastern Carpathian piedmont by the Criş culture.

Obrázek 2 (Anthony 2007: 139) Pád „Staré Evropy“:

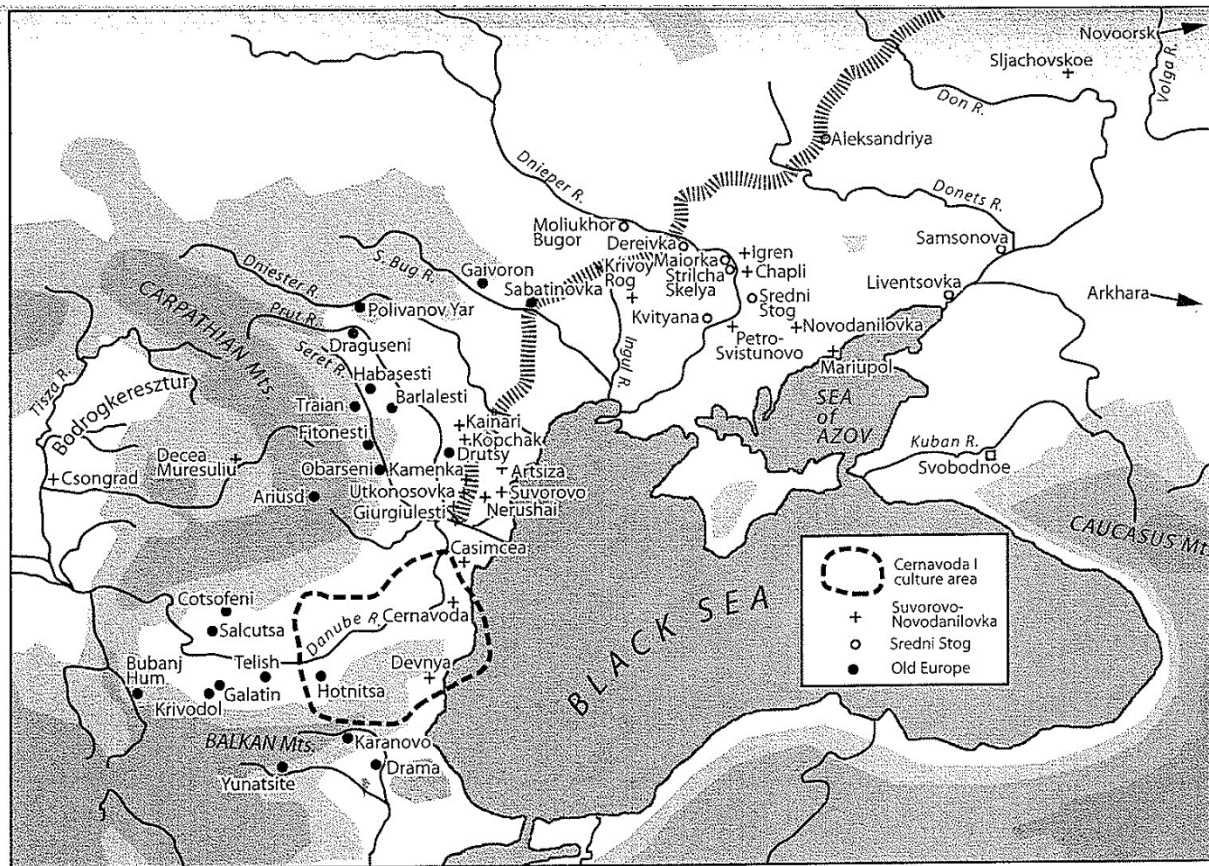

Figure 11.6 Steppe and Danubian sites at the time of the Suvorovo-Novodanilovka intrusion, about 4200–390

Obrázek 3 (Anthony 2007: 302) zachycuje základní dispozici po pádu „Staré Evropy“:

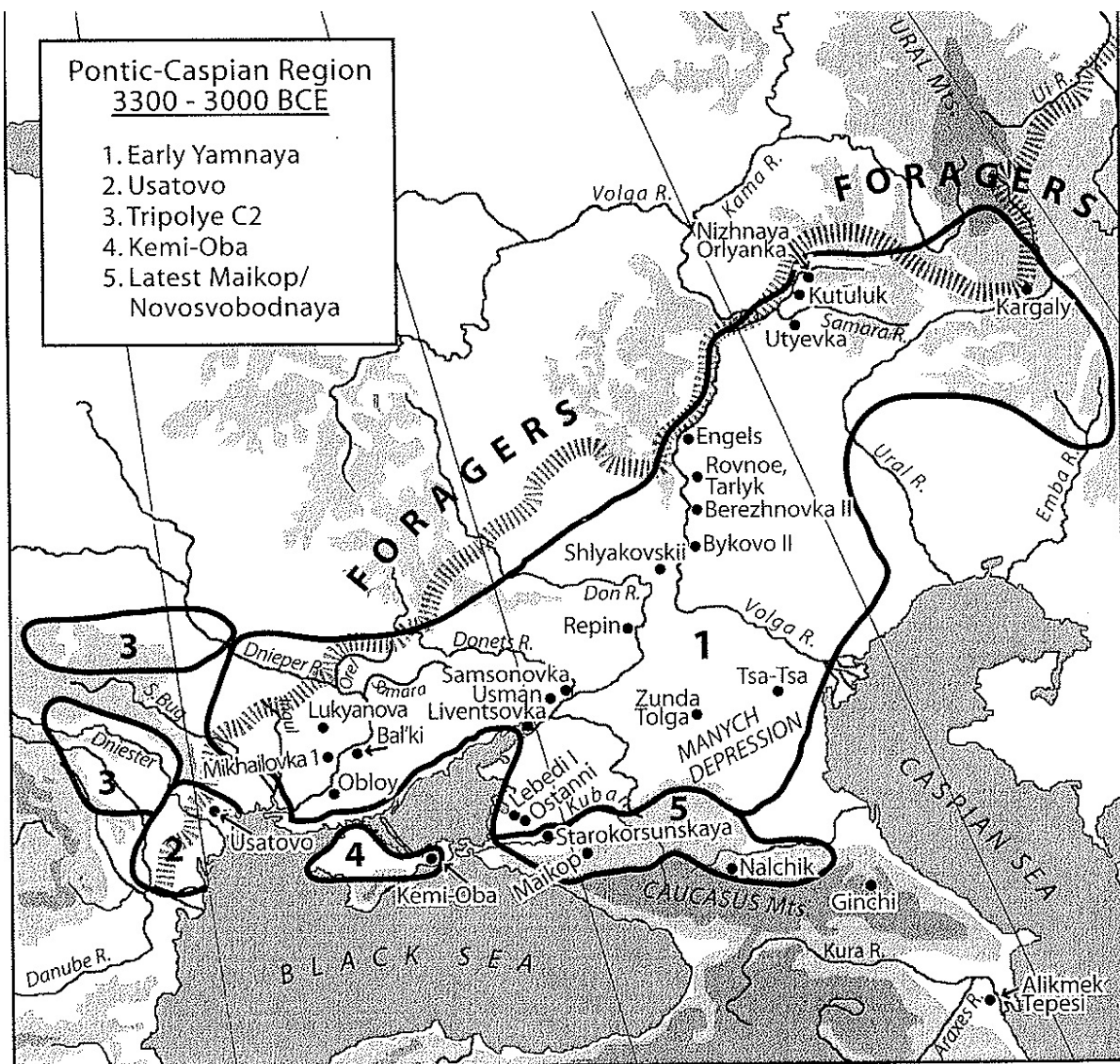

Figure 13.1 Culture areas in the Pontic-Caspian region about 3300–3000 BCE.

Obrázek 4 (Anthony 2007: 345) zachycuje průnik jámové kultury do prostoru bývalé „Staré Evropy“:

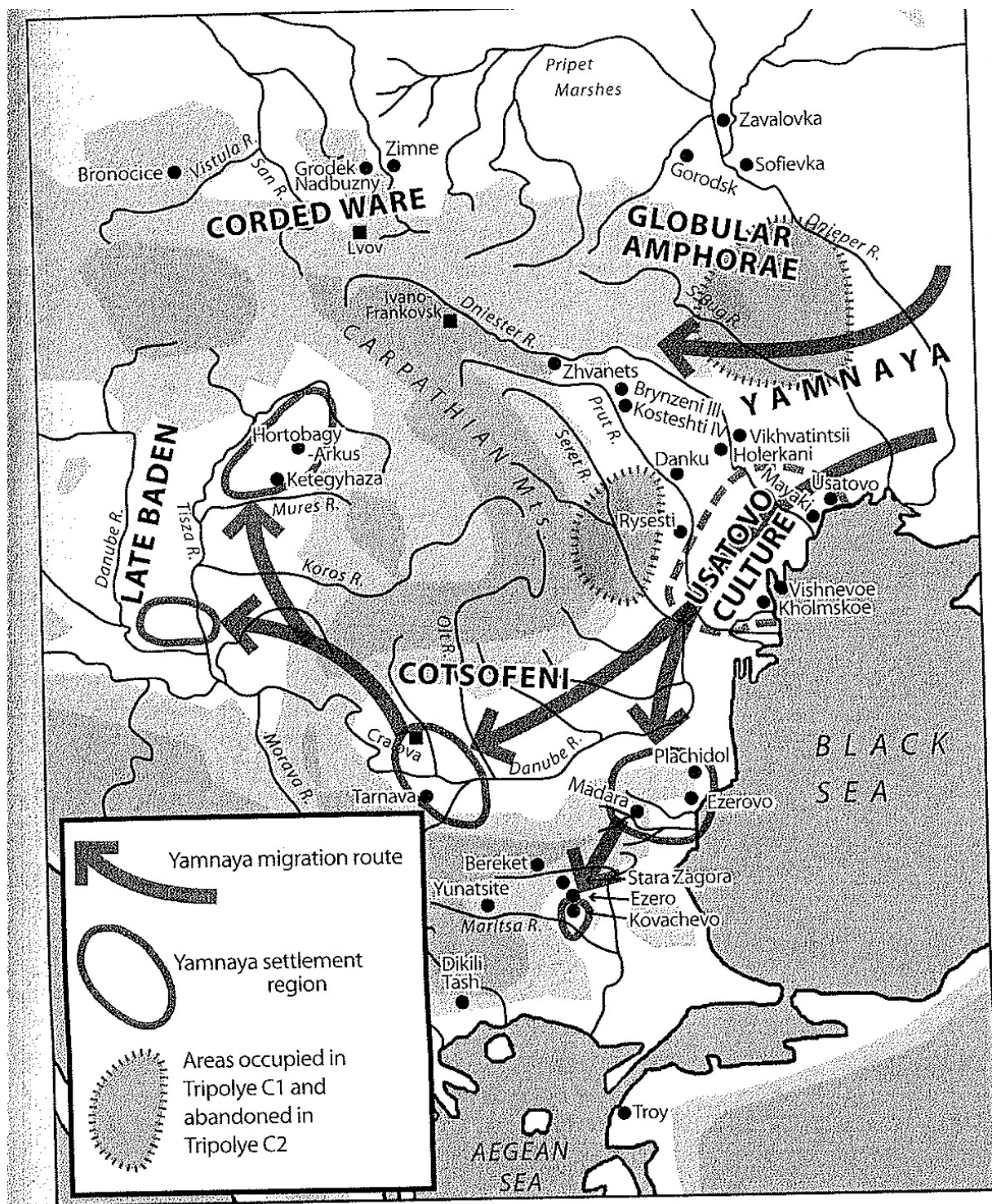

Figure 14.1 Yamnaya migrations into the Danube valley and the east Carpathian piedmont, 3100–2600 BCE. The older western IE branches probably evolved from dialects scattered by these migrations.

Obrázek 5 (Anthony 2007: 308) Vznik afanasjevské kultury:

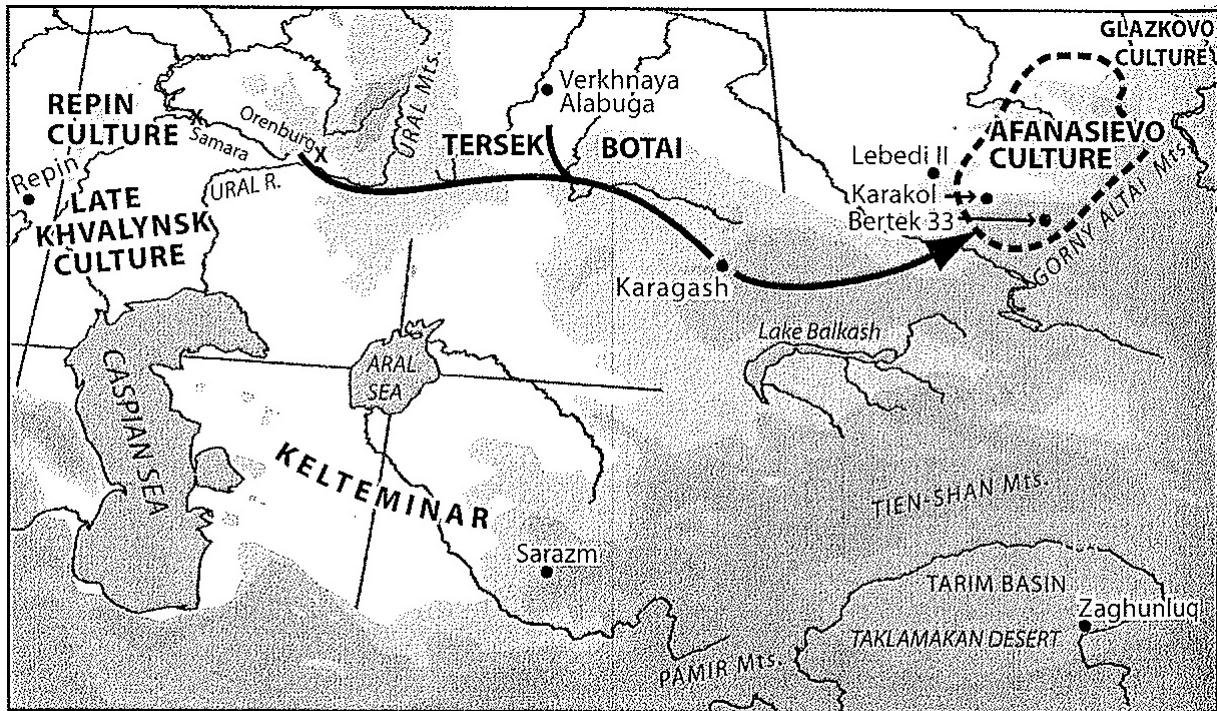

Figure 13.2 Culture areas in the steppes between the Volga and the Altai at the time of the Afanasievo migration, 3700–3300 BCE.

Obrázek 6 (Anthony 2007: 413) Vznik andronovské kultury (sintašská kultura) a sousedi:

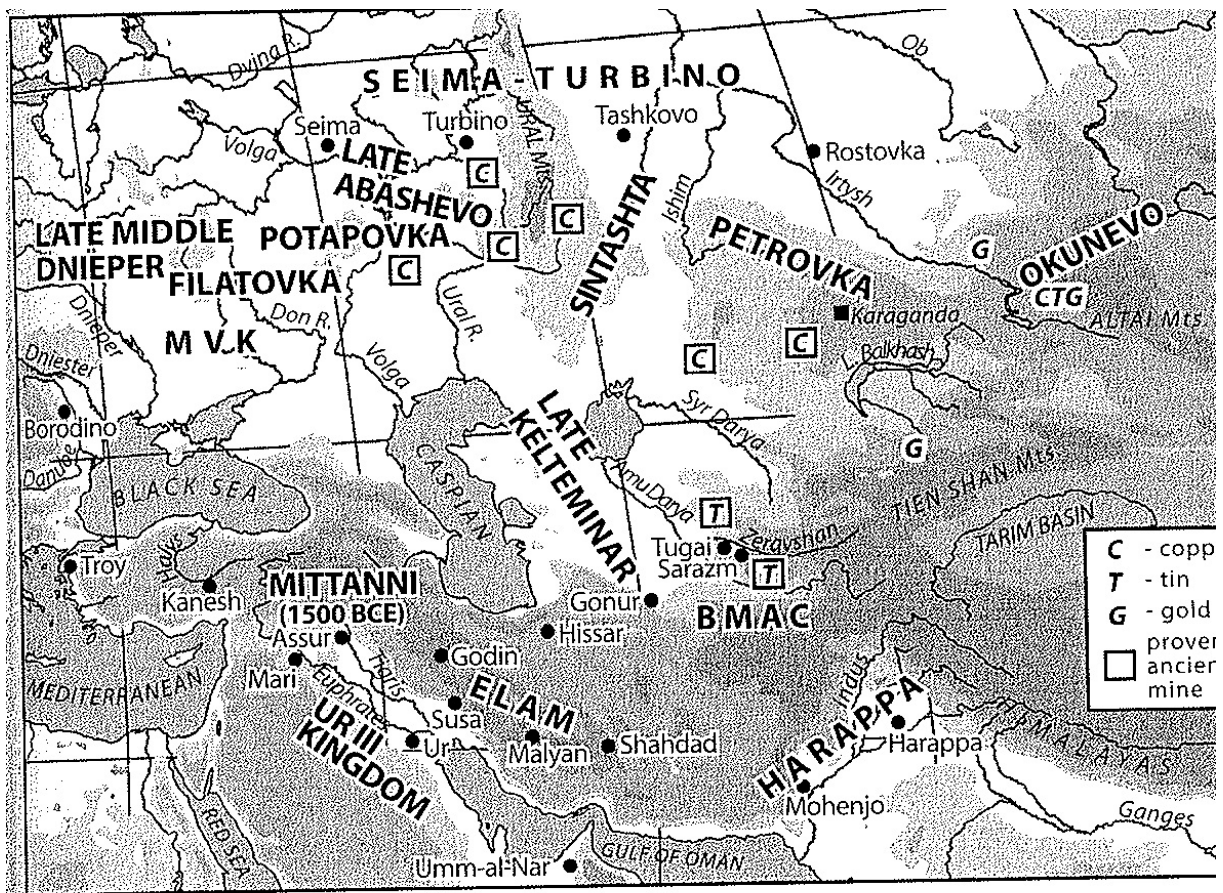

Figure 16.1 Cultures of the steppes and the Asian civilizations between about 2200 and 1800 BCE, with the locations of proven Bronze Age mines in the steppes and the Zeravshan valley.

LINGVISTICKÁ ARCHEOLOGIE (WÖRTER UND SACHEN)

Věcná kultura:

sídlíště: **uik-* „ves“, **polH-* „opevněné místo“, **dom-o-* „dům“, **dh̥er-* „dveře“, **teks-* „tesat“, **g^hord^ho-* „hrazení“

orba: **seH₁-* „sít“, **H₂erH₃-* „orat“, **H₂eǵro-* „pole (neorané)“, **ǵrHno-* „zrno“, **melH-* „mlít“

pastva: **g^ueH₃u-* „kráva“, **teH₂uro-* „býk“, **uks-en-* „vůl“, **H₃eǵi-* „ovce“, **H₂eǵ^uno-* „jehně“, **peku-* „živý inventář“, **H₁eǵuo-* „kůň“, **suHs-* „svině“, **porko-* „sele“, **kuon-* „pes“

doprava: **ueǵ^ho-* „vůz“, **Hrot-H₂-* „kolo“, **k^ue-k^ul-o-s-* „kolo“, **H₂eǵs-* „osa“, **iugo-* „jho“, **neH₂-u-* „lod“, **H₁reH₁-* „veslo“, **pontoH-* „cesta“, **pertu-* „průchod“

suroviny: **H₂eǵo-* „kov (měď)“, **ǵ^hol-* „zlato, žlutý“, **H₂erǵ-* „stříbro (bílý)“, **H₂eǵ-men-* „kámen“, **ulno-* „vlna“

zvěř nedomácí: **muHs-* „myš“, **ulop-* „liška“, **ulko-* „vlk“, **H₂rtko-* „medvěd“, **udro-* „vydra“, **ǵhans-* „husa“, **lokso-* „pstruh“, **H₁og^ui-* „had“, **k^urmi-* „červ“, **H_uob^h-sa* „vosa“, **konkHo-* „škeble“

flora: **dory-* „strom“, **kokHa-* „rozsocha“, **H₃esk-* „jasan“

APPENDIX: SUBSTRÁTOVÁ HYDRONYMIE

-a (-o-), -ia (-io), -ua (-uo-), -ma (-mo-), -na (-no-), -ra (-ro-), -la (-lo-), -nta (-nt(o-))/-ntia (-ntio-), -sa (-so-)/-sia (-sio-), -sta (-sto-), -ka (-ko-), -ta (-to-) (Krahe 1964: 62-66).

Výše uvedené sufixy tvoří dle H. Kraheho od jednotlivých kořenů následující řady (Krahe 1964: 65):

	-a	-ma	-na	-ra	-nta	-sa
√ <i>al-</i>	<i>Ala</i>	<i>Alma</i>	<i>Alana</i>	<i>Alara</i>	<i>Alanta/Alantia</i>	<i>Alisa</i>
√ <i>ar-</i>	<i>Ara</i>	<i>Arma</i>	<i>Arona</i>	<i>Arura</i>	<i>Aranta/Arantia</i>	<i>Arisa</i>
√ <i>av-</i>	<i>Ava</i>	<i>Auma</i>	<i>Avena</i>	<i>Avara</i>	<i>Avanta/Avantia</i>	<i>Avesa</i>

ZÁKLADNÍ LITERATURA:

ÚVODY DO INDOEVROPSKÉ SROVNÁVACÍ LINGVISTIKY:

- BEEKES, R. S. P. *Comparative Indo-European linguistics: an introduction*. 2nd ed. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2011.
- BRUGMANN, K. *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen: kurzgefasste Darstellung der Geschichte des Altindischen, Altiranischen (Avestischen und Altpersischen), Altarmenischen, Altgriechischen, Lateinischen, Umbrisch-Samnitischen, Altirischen, Gotischen, Althochdeutschen, Litauischen und Altkirchenslavischen*. Berlin: Walter de Gruyter, 1930.
- BRUGMANN, K. *Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1922.
- CLACKSON, J. *Indo-European Linguistics: the Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- ERHART, A. *Indoevropské jazyky: srovnávací fonologie a morfologie*. Praha: Academia, 1982.
- FORTSON, B. W. *Indo-European language and culture: an introduction*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, a John Wiley & Sons, Ltd., Publication, 2010.
- SZEMERÉNYI, O. *Introduction to Indo-European linguistics*. Oxford: Clarendon, 1996.

HLEDÁNÍ PRAVLASTI A LINGVISTICKÁ ARCHEOLOGIE:

- ANTHONY, D. W. *The horse, the wheel, and language: how Bronze-Age riders from the Eurasian steppes shaped the modern world*. Princeton: Princeton University Press, 2007.
- BENVENISTE, E. *Indo-European Language and Society*. London: Faber & Faber, 1973.
- BERNAL, M. *Black Athena. The Afroasiatic Roots of Classical Civilization*. 1987, 1991, 2007.
- BUDIL, I. T. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance*. Vydání 1. Praha: Academia, 2002.
- CHILDE, V. GORDON. *The Aryans: a study of Indo-European origins*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1926.
- EISLER, R. *Číše a meč, agrese a láska, aneb, Žena a muž v průběhu staletí*. Praha: Lidové noviny, 1995 (= *The Chalice and The Blade: Our History, Our Future*. San Francisco: Harper Collins, 1987)
- FEIST, S. *Indogermanen und Germanen: ein Beitrag zur europäischen Urgeschichtsforschung*. Halle (Saale): Max Niemeyer, 1924.

- GIMBUTAS, M. *The Prehistory of Eastern Europe. Part I: Mesolithic, Neolithic and Copper Age Cultures in Russia and the Baltic Area*, Cambridge, MA: Peabody Museum, 1956.
- GIMBUTAS, M. "Proto-Indo-European Culture: The Kurgan Culture during the Fifth, Fourth, and Third Millennia B.C.", in Cardona, George; Hoenigswald, Henry M.; Senn, Alfred, *Indo-European and Indo-Europeans: Papers Presented at the Third Indo-European Conference at the University of Pennsylvania*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, pp. 155–197, 1970.
- GIMBUTAS, M. *The Kurgan culture and the Indo-Europeanization of Europe: selected articles from 1952-1993*. Washington, D. C: Institute for the Study of Man, 1997.
- KOSSINNA, G. *Die Indogermanen: ein Abriß. 1. Teil, Das indogermanische Urvolk*. Leipzig: Curt Kabitzsch, 1921.
- KUZ'MINA, E. E. – J. P. MALLORY. *The origin of the Indo-Iranians*. Leiden: Brill, 2007.
- MALLORY, J. P. *In Search of the Indo-Europeans: Language, Archaeology and Myth*. London: Thames & Hudson, 1989.
- MALLORY, J. P. – D. Q. ADAMS. *The Oxford introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European world*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- MARTINET, A. *Des steppes aux océans: l'indo-européen et les "Indo-Européens"*. Paris: Payot & Rivages, 1994.
- PERELTSVAIG, A. – M. W. LEWIS. *The Indo-European controversy: facts and fallacies in historical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- PICTET, A. *Les Origines Indo-Européennes: Out, Leas Aryas Primitifs: Essai de Paléontologie Linguistique*. Paris: Librairie Sandoz et Fischbacher. 2013.
- RENFREW, A. C. *Archaeology and Language: The Puzzle of Indo-European Origins*, London: Pimlico 1987.

LEXIKOSTATISTIKA/GLOTTOCHRONOLOGIE

- SWADESH, M. Lexicostatistic Dating of Prehistoric Ethnic Contacts. *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 96, 452–463, 1952.
- SWADESH, M. Towards Greater Accuracy in Lexicostatistic Dating. *International Journal of American Linguistics*, Vol. 21, 121–137, 1955
- SWADESH, M. et al. What is Glottochronology?, In: Morris Swadesh and Joel Sherzer, ed., *The Origin and Diversification of Language*, 271–284. London: Routledge & Kegan Paul, 1972

SUBSTRÁTOVÁ HYDRONYMIE:

BAMMESBERGER, A. – T. VENNEMANN. *Languages in prehistoric Europe*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2004.

KRAHE, H. *Die Struktur der alteuropäischen Hydronymie*. Mainz: Akademie der Wissenschaften und der Literatur, 1963.

KRAHE, H. *Unsere älteste Flussnamen*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1963.

ŠEFCÍK, O. Staroevropská hydronymie v Čechách. In: *Studii z onomastiki ta etimolohii*. Kiiv: Ukrajinská akademie věd, 2007. s. 336-344.